

Landskap: SKÅNE Upptecknat av: William Richter
 Härad: Albo Adress:
 Socken: Fågeltofta Berättat av: Maria Nilsson
 Bonderum.
 Uppteckningsår: 1928 Född år i

Uppteckningen rör

Klädedräkten	1
Bitar slaget	3
Barndop o Gudmorstöj.	4
Midsommarafton	5
Födelse---segerhuva-----kyrktagning	7
Kyrkegångsgille	8
Rackarkvinnorna höllo trollkonsterna vid makt	8
Läsa fram rättor	9
Pysslingar	10
Bäckhästen	11
Om julen skulle fruntimmern gå med och ge djuren, tur.	12
"Arken bygger"	14
Vättaljus	14
Jättekast	15
Pysslingar	16
Goavätta	17
Kiviks marknad	18
Få lätt barnsbörd	6

Acc.nr.

1930

Upptecknat av William Richter

Maria Nilsson

Juni 1928.

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

1930

Min mor hade två spåneklutar. Sådan klut hade hon på, då hon skulle gå till nattvarden. Då hade hon även på svart kjol och vitt förkläde. Kluten bandes så att en snibb hängde långt nedåt ryggen, och ett brett band var knutit och fastsatt som en rosett uppe på hjässan. En ~~och~~ annan från annan ~~ett~~ hade klut med ett par breda band neråt ryggen.

En grön vadmalskjol hade hon på t.ex. vid barndop. Den hade ett par veck nerikring och ett par breda, kulötta silkeband (röda, gröna och blå).

Då hon skulle ut och resa och så, hade hon knäppt vid halsen med tre silvermaljor, och så hade hon tre kragnar av samma material som kappan (vadmal).

Överlivet, som kjolen var fastsydd i, var av linne (blågarn).

(1890)

Kappan var blå, och på kragarna voro fransar (svarta). Ärmen var bara så lång som underarmen. Den var lös och fästes vid axeln.

Så hade hon en svart klädeströja med "svansar" baktill och shibbar framtill. Ärmarna voro mycket vida med veck på och liksom ett litet band, som höll vecken nere.

Som barn hade vi håret uppsatt. Efter konfirmationen kläddes vi som de stora. Då vi skulle gå till nattvarden första gången, gingo vi till en kvinna, som satte upp håret åt oss riktigt fint.

Som betalning fick hon - liksom även andra, som skulle betalas - alltid matvaror, säd, mjöl e.d. Reda pengar användes högst sällan.

1930

Acc.nr.

Maria Nilsson

Bondrum.

Fågeltofta sn.

Albo hdl Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

Här var en sjuk fru, vars dotter var sjuk. Hon hade "slaget". Hon kom till mig, och invigde mig, hur jag skulle hjälpa henne. Tysta gingo vi till kyrkan, och vid skammelen till vapenhuset tog hon ett visst antal nypor damm eller sand och gick sedan över skammelen, där hon skulle taga lika många nypor sand. Hon fick inte säga något, utan jag fick räkna, och då hon tagit upp allt, skulle jag påpeka detta för henne. Det så uppsamlade bakade hon sedan i en kaka, och det skulle hjälpa mot sjukdomen. Men det hjälpte inte. - Nästa år kom hon igen. Hon skulle då gå till tre församlingar och där be om tre silvermynt i varje församling (helst tioöringar). Hon skulle helst gå till de ställen, där den förstfödde var gosse, och hon fick inte säga mer än som var nödvändigt: bara be om en slant. Då hon fått så många hon behövde, skulle hon gå till en guldsmed, som av pengarna förfärdigade ett kors. Detta hängdes sedan omkring halsen på den sjuka, och man trodde det skulle bota.

1930

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

Acc.nr.

Maria Nilsson

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Gudmoren skulle giva barnet klädningar och full mundering. Däribland fanns en liten sidenmössa med pärlor på och silkeband och den skulle barnet ha på, då det döptes. Alltsammans kallades "gudmorstøj".

Faderns älsta syster skulle hålla första barnet vid dopet. Nästa barn skulle hållas av någon ur moderns släkt.

Innan gudmodern tog barnet till dopet läste hon Fader Vår och Herrens välsignelse och efter dopet lämnade hon barnet till fadern med orden : "Här har du en kristen i stället för en hedning". Så sjöngs en psalm : "Nu kommer jag min Gud i Jesu namn rätt glader.. och så reste man åter hem från kyrkan, där dopet förrättats. Man åkte då i höga "skumpavagnar", och jag kommer ihåg, hur jag som liten måste gå ut med en stol för att min systers gudmor skulle kunna komma upp i den höga vagnen.

Acc, nr
Maria Nilsson
Bondrum.
Fågeltofta sn.
Albo hd. Skåne.

1930

Upptecknat av William Richter
Juli 1928.

På midsommarafton lade man ut lintyg eller blöja, som tillhörde den sjuke. Det skulle sedan läggas hos den sjuke, som då skulle bli frisk, och slutligen skulle det följa med i graven.

Då lik tvättades kommo många och ville ha av likvattnet, då det skulle vara bra mot mycket ont. Vattnet slogs i en flaska och lades i kistan.- En och annan som var sjuk, gick till liket för att där söka bot för sitt onda. Här var en person, som fick ett slags eksem och blev hudlös. Just då fanns ett lik i Bontofta. Den sjuke gick dit - men fick under hela tiden ej säga någonting- strök med den dödes hand över det onda stället och bad tyst, att den döde skulle taga det onda med sig i graven. Om han blev botad, kan jag inte säga, men jag har hört talas om många liknande fall, då sjuka uppsökte döda och där trodde sig kunna få bot för sitt onda.

Juli 1928.

Acc.nr.

1930

Maria Nilsson

Bondrum.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

För att få lätt barnsbörd skulle kvinnan krypa igenom en fölhamn. - Barnet skulle genast efter födseln få några droppar av modrens blod, för att det skulle bli starkt. - Då det tvättades skulle en silverslant läggas i tvättvattnet. - Då man kom in till en barnsängskvinna skulle man alltid först gå fram till spisen och taga på den. - Man fick inte hämta vatten under bar himmel och icke slå ut tvättvattnet. -

(från Frörum)

Jag har hört talas om två kvinnor, som voro i grossess och som ställde upp en fölhamn för att krypa igenom och sålunda få lätt barnsbörd, men de blevo störda, och det misslyckades. - Blev det en flicka, så blev hon mara; en gosse så blev han en varulv. -

Man säger ibland att mannen kan övertaga förlossningsmärterna, men det är bara skämt.

1930

Upptecknat av William Richter

Acc.nr.

Maria Nilsson

Juli 1928.

Bondrum.

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

En del barn hade då de föddes en hinna över huvudet. Denna den s.k. segerhuvan skulle man taga vara på, för det betydde tur att vara född med sådan. Kom barnet i process någon gång, skulle det vinna densamma.

Efterbörden efter första barnet isynnerhet om det var en gosse skulle brännas och askan gömmas. Blev barnet sedan sjukt någon gång skulle det få taga in av den askan, vilken skulle vara ett bra bote-medel.

Dog kvinnan och inte var förlöst skulle en sax och bindor läggas ned i hennes kista och följa med i graven.

Då barnet skulle döpas, lades en silverslant i dess kläder. Då det var döpt, brukade man komma in och säga: "Nu kommer jag med en kristen i stället för en hedning".

Efter sex veckor skulle kvinnan "kyrktagas". Dessförinnan fick hon inte spinna, inte trampa maskin eller gå över en landsväg, då måste hon spotta tre gånger. Kom hon in på ett främrat ställe,

kastade man ett kar efter henne, för att hon inte skulle åstadkomma något ont på det stället.

Innan hon åkte (hon skulle alltid åka dit) till kyrkan för att kyrktagas, skulle hon falla på knä vid vaggan och bedja en bön och likaså då hon kom från kyrkan och hade lagt av kluten och lagt ifrån sig psalmboken. - Vid "missfall" brukades ingen kyrktagning.-

Efter kyrktagningea hade man riktig fest: kyrkegångsgille eller kristnagille, som man även kallade det. Man hade då sviskonsoppa (vinsoppa), som lagades av vin, saft fanns inte då, bruna bönor, som då var hägtidsrätt, kött och risgröt.

Förr drogo "rackarkvinnorna" omkring och höllo trollkonsterna vid makt. I Eljaröd fanns på 1880 - 90 talet en gammal kvinna, som gick omkring och sålde kakor. Hon kallades "Kage-Hanna" och hade en gång mördat ett barn. Fördenskull skulle ha en särskild makt över somliga sjukdomar, särskilt "engelska sjukan". Barn, som hade denna sjukdom behövde blott dricka ur hennes hand så blevo de bra .

Acc.nr.

1930 Upptecknat av William Richter

Jöns Nilsson

Juli 1928.

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Jag har hört talas om en gubbe, som kunde sända bort rättorna. Han läste fram dem. En mängd kommo då men han saknade en. "Här ska finnas en till, den gamla", sa han, och då kom även hon. Det var en stor, räli rätta, som hade lång man på nacken. Så tvang han dem till en mörkelgrav, och där druckade de allesamman.

1930

Upptecknat Av William Richter

10

Acc.nr.

Jöns Nilsson

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Juli 1928.

Pysslingar:

Vid Simrishamn fanns förr ett ställe, där "pysslingarna" höllo till och dansade och spelade. Min svåger kom en gång och körde förbi på vägen strax utanför den kulle, där de brukade hålla till, och rätt vad det var så mötte han hela skaran, och det såg ut som ett bröllopfölje. De hade alla röda luvor på, men hur de sågo ut för övrigt kan jag inte säga. Han körde förbi hela följet men vågade inte säga något, och de gjorde honom intet förnär.

1930

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV
Upptecknat av William Richter

11

Acc.nr.

Jöns Nilsson

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Juli 1928.

Bäckahästen:

Jag hade en morbror i Sällshög. Han var en gång ute och skulle just passera över en å, då han steg ner sig genom isen och höll på att bli där. Han lyckades taga sig hem men blev tosig därefter. Det var "bäckahästen," som varit framme och lurat honom ut på den svaga isen. Han såg honom inte då, men han hörde honom hur han sprang, så att det glodde i stenarna. Men då morbror kom in, fick han se "bäckahästen" genom fönstret och ville rusa ut och rida på honom, men de innevarande lyckades hålla honom fast, så att han inte kom ut.

1930

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

12

12

Acc.nr.

Jöns Nilsson

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Juli 1928.

Vid jultiden skulle fruntimben om högtidskvällarna gå med ut och ge kreaturen nattfodret. Det skulle då bli tur med dem, och fåren skulle få svarta lamm.

1930

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

133

Acc.nr.

Jöns Nilsson

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

Maran.

Maran kunde ingen se men väl känna, då hon om natten kom och satte sig på någons bröst och förorsakade denna person svåra plågor. Jag har hört talas om många, som ridits av maran. En snickare, som skulle bygga en boningslänga hos oss pinades mycket av henne. - På ett ställe fanns en piga, som troddes vara en mara. Hennes matmor ville se, om det var santt och lät henne därför sitta uppe och spinna, tills långt ut på natten. Rätt vad det var, så såg matmodern, hur pigans kläder föllo av henne och så försvann hon. Hon kom icke åter förrän i daggroningen.-

Maran gick alltid in genom nyckelhålet, och stoppades detta igen, så kunde hon inte komma in. En man hade kommit underfund därmed, och han var kvick och stoppade igen nyckelhålet om natten och på morgonen fann han, att en kvinna fanns i rummet. Hon hade under natten varit mara, men då hon inte kunde komma ut, så förvandlades hon om morgonen åter till människa.

Acc.nr.

1930

Upptecknat av William Richter

Jöns Nilsson

Juli 1928.

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

De gamle talade mycket om "arken bygger". De kallade det så, då det varit mycket torrt en längre tid och liknade till regn. Himlen var då likasom strimmig.

Vättaljus. Sådana finner man rätt ofta ute i marken. Det är små avlänga runda stenar av mörk - eller ljusröd färg, och ha i mitten liksom en ljus rand som en veke. De påminna mest om ett vaxljus, och somliga påstå, att de verkligen varit ett slags ljus och att de äro detsamma som "lyktegubbar", som man ibland kan få se på höstkvällarna. Då kan man ju vid någon mosse eller fuktig ängsmark helt plötsligt få se ett ljus flamma upp och fara hit och dit, och det ser mycket konstigt ut

Acc.nr.

1930

JönsNilsson

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Juli 1928.

Mellan Tryde kyrka i rak linje mot Onslunda ligger tre stora kupiga stenar. De äro så stora, att det säkert är ett par tre parlass i vardera stenen, och det påstås, att jättar ifrån Onslunda lagt dem i sina "hosseband" och sökt slunga dem mot Tryde kyrka, men de föllo ner halvvägs, och där ligga de ännu.-

I Eljaröd vid Olof Perssons gård ligger fyra stora väldiga stenar, och även dessa lära ha kommit dit på liknande sätt.

1930

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upptecknat av William Richter

16

Acc.nr.

Jöns Nilsson

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Juli 1928.

I Hedeberga (vid Bjäred) fanns några stora stenar, som lågo i rundelar. De kallades jätteggravarna, och där påstods, att jordfolk bodde. Man fann ett stort benrangel, och prästen kallades dit för att mana det i jorden. - En man skulle en gång fara till Ystad med ett lass säd, men då han kom till backen kommo pysslingarna ut och köpte säden av honom. Det var snö för tillfället, och därför kunde han sedan se av spåren, var han varit med säden. - En man tänkte taga en av stenarna till en trappa, men då han kört hem den, blev det ingen ro i huset, förrän han ånyo kört stenen tillbaka till dess ursprungliga plats. - I Rödinge kommo de och lånade "ugnstöjet": rakan grisslan och kvasten, då de skulle baka, men de lämnade alltid ordentligt tillbaka, vad de lånat och tackade för lånet.

1930

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1717

Acc.nr.

Jäns Nilsson

Bondrum,

Fågeltofta sn.

Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter

Juli 1928.

Goavätta.

Julafton hällde vi litet dricka under varje bordända på golvet. Detta skulle "Goavätta" ha, och där skulle då av sig själv komma sädeskorn av det slag, som blev bäst under det kommande året. - Jag vet en gång, så skulle jag försöka, men jag var inte så gammal då. Jag slog några droppar dricka på golvet, som man skulle göra, och tidigt på morgonen, då jag vaknade skyndade jag mig att se efter om något hänt. Jo, mycket riktigt låg där några korn (av sädesslaget korn), men hur de kommit dit, vet jag inte, för på kvällen funnos inga, och golvet var nystädat då.

1930

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

18 18

Acc.nr.
Jöns Nilsson
Bondrum,
Fågeltofta sn.
Albo hd. Skåne.

Upptecknat av William Richter
Juni 1928

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Handwritten in left margin: c. 1818

Kiviks marknad ägde rum den 24 juli och brukade vara i tre dagar, man samlades dagen före och stannade även dagen efter själva marknadsdagen. Då var där folk runtom i byarna, och man fick söka inkvartera sig så gott man kunde. Denna marknad var Albo härads stora högtidsdag, och så många som möjligt inte bara från Albo utan även från angränsande härad skulle dit och göra affärer eller roa sig. Där köpte bönderna nästan allt, vad de behövde för det kommande året, ty dit kommo hantverkare av alla slag med sina alster - mest göingar, men även långväga, kringvandrande handlande (västgötaknallar). De förra hade bl. a. liar, vädjeste- nar, korgar, laggkär, kvastar, stegar, lerkär osv. De senare hade mest småsaker och krams : billiga prydnader och smycken, schaletter o.d. - De som stannat hemma gingo söndagsklädda och gjorde ingenting, utan sutto ute på vägkanten och sågo på dem, som foro förbi. Marknads- folket köpte karameller och "huttade" åt dem i byarna.